

„Régi gánti emberek, mindennapok...”

2010-ben kaptam felkérést Rádl Anikótól, a helyi Szent Vendel Kerekasztal Egyesület elnökétől, az egykori sváb település, Gánt hagyományainak gyűjtésére, hogy a még fellelhető adatok megmaradjanak az utókor számára. Köszönettel tartozom azoknak az idős gánti embereknek, elsősorban Fersch Jánosnének, Nesztler Györgynének, Pravetz Józsefnének, Rádl Attilánének és Schüller Istvánnak, akik megosztották velem gyermekkori emlékeiket, életük történetét, hiszen a kitelepítésekkel, a XX. század technikai vívmányainak elterjedésével, a bányászat előretörésével és a mezőgazdaság háttérbe szorulásával gyökeres változások történtek az életmódjukban a XX. század második felében, ami miatt az egykori hagyományos német kultúra már csak kevés ember emlékeiben él. Interjúkat készítettem, igyekeztem a sváb kifejezéseket is rögzíteni, továbbá videofilmre vettem a rétes- és smarni készítést – mondta el Vass Erika néprajzkutató.

2011-ben napvilágot látott a szomszédos Vérteskozma történelméről egy kötet, bíznakodnak a gántiak is, hogy hamarosan e munka is az olvasók elé kerül. Egy tájház létrehozásán is munkálkodnak, ahol az itt maradt és kitelepített svábok emlékeit őrizhetik majd. A „Régi gánti emberek, mindennapok” címet kapott projekt hanganyag formájában készült el, de Vass Erika néprajzkutató munkája már a BARÁTSÁGban is olvasható és talán könyv is készülhet a gazdag gánti kultúrkincsből.

Röviden a gánti németsegről

A Vértes hegységben található Gánt nevét először III. Béla 1193-ban kelt oklevelében olvashatjuk. Kápolnával együtt Csókakő várának tartozéka volt. 1690-ben a Hochburg család kezébe került, 1752-ben pedig a Lamberg ág birtoka lett. A török korban teljesen elnéptelenedett pusztát 1757-ben telepítették újra. Ekkor Lamberg Ferenc nyolc jobbággal kötött szerződést, melyben az első két évre adómentességet biztosított nekik. Az első lakosok között reformátusok is lehettek, ami arra mutat, hogy a telepések nemcsak németek voltak, hiszen a környék német lakói mind katolikusok. 1773-ban az iskola tanítási nyelve szlovák volt. 1868-ban 29 család élt itt, közülük kettőt teljes jobbágyként, a többieket pedig zsellérként írták össze. Ekkor még nem volt szőlőhegyük, malmuk, viszont megemlézték, hogy a vadállatok súlyos károkat okoztak a vetésben.

A lakosság száma az 1770-es évektől gyarapodásnak indult, nyilván újabb telepések érkeztek a községbe. Egy idős ember szerint az 1700-as években a csakberényi gróf azért hozatott például Kápolnára lakosokat, akik először szénégetéssel foglalkoztak, mert az akkori gépek üzemeltetéséhez nagyon sok faszén kellett. Ezért az erdő közepébe telepítették őket. Jól jártak az emberek is, mert volt munka, és jól járt az uraság is, mert az ő tulajdona volt a fa.

A falunak 1788-ban lett önálló plébániája. Az idősök úgy hallották, hogy az első lakóház a forrás és a

kis kápolna mellett épült, onnan indult ki a további építkezés. Gánton kevert népeség jött össze, nem lehet pontosan tudni, honnan érkeztek. A nyelvjárás annyit árul el, hogy elsősorban a délnémet nyelvterület különböző régióiból jöttek a telepések, de nyilván a magyarországi letelepedésük után is vándoroltak még a német családok a jobb körülményeket biztosító helyekre. Ez is hozzájárult a helyi keverék nyelvjárás kialakulásához. Annyi bizonyos, hogy helyi nyelvjárás mai állapota szerint a magyarországi német nyelvjárások rendszerén belül a bajor *ui*-nyelvjáráscsoportba tartozik

1828-ban hét mesterember élt Gánton: két-két takács és fazekas, valamint egy-egy csizmadia, kovács és kerékgyártó. 1830-ban Kápolna és Gánt együttes lakossága 1234 fő volt.

Fényes Elek 1851-ben így írt a településről: „Gánth, német falu, Székes-Fejér vmegyében, a vértesi hegyek közt, egy kősziklás hegy tövében: 579 kath. Lak. s paroch. szentegyházzal. Kevés szántóföld. Sok burgonya és gyümölcs. Szőlőhegy. Roppant vadaserdő. F.u gr. Lamberg nemzetség.” A lakosság száma később folyamatosan csökkent, hiszen a rossz földek és az erdő nem tudott több embert eltartani. 1920-ban 777 lakost írtak össze. A lakosság anyanyelvének a németet tartotta, 1920-ban mindössze 48-an vallották magukat magyarnak.

Az anyagi fellendülés a helyi bauxitbánya 1926. évi megnyitásához kötődik, ezt követően a férfiak közül sokan ott helyezkedtek el, hiszen rendszeres

Vass Erika 1974-ben Szegeden született, ott szerzett diplomát magyar-történelem-néprajz szakon. Doktori disszertációját az ELTE-n írta a búcsújárás témakörében. 2002-ben a szekszárdi Wosinsky Mór Múzeum munkatársaként részt vett az ulmi Donauschwäbisches Zentralmuseum „Háztörténetek” című kiállításának rendezésében. 2004-től a Szabadtéri Néprajzi Múzeum muzeológusa, 2011-ben a Múzeum hidasai házában „A történelem sodrában. Lakosságcsere a Dél-Dunántúlon az 1940-es években” címmel rendezett állandó kiállítást. A dunaharaszti (2007) és a vecsési német tájház (2011) berendezése is a nevéhez fűződik. 2009-ben elnyerte a Néprajzi Társaság Jankó János díját, valamint a 2008-2011, illetve 2012-2015 közötti időszakokra a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János kutatói ösztöndíját. Több tanulmányt is közreadott már a magyarországi németek népi kultúrájáról.

fizetést kaptak, ami jobb alapot biztosított a megélhetéshez, mint a bizonytalan földművelés. A bányában 1930-ban 82, 1940-ben 900 fő körül mozgott a munkások száma, akiknek többsége máshonnan jött ide a munka miatt. A Bányatelepen 30 (egyszoba-konyhás) munkáslakás épült, és két barakk biztosított még férőhelyet a munkásoknak. A magyar lakosok száma a bányanyitás után nőtt meg, de a faluban továbbra is többségben maradtak a németek.

Építészet

A főút templom felőli oldalán csupa parasztok laktak. A másik, hegy felőli oldalon éltek a zsellérek, a szegényebbek. A parasztok a földet művelték és az erdőből fuvarozták, szállították a fát. A zsellérek nyáron aratni mentek a pusztára, télen pedig fát vágtak az erdőben, szenet és meszet égettek a falu határában. A lányok és a legények közül sokan Pesten szolgáltak, hogy így jussanak jobb keresethez.

Az utcai fronton nem drótfonat- vagy vaskerítések voltak, hanem nagy kövekből rakottak, amelyek kimeszelését húsvét és a búcsú (október 20.) előtt mindenki kötelességének érezte. Az embert meg is szólták volna, ha elmarad.

A házépítés kalákában történt, rokonok, barátok segítettek egymásnak, hogy könnyebben boldoguljanak. Azok, akiknek volt lovuk, egy-egy ingyen fuvarral segítettek az építkező családot, mások pedig a házkészítésben működtek közre. A II. világháború után megszűnt ez az összesegítés.

A község régebbi épületei között még ma is állnak rakott falúak és vályogházak, de hallomásból tudni, hogy a vert fal is jellemző volt a településen. Ehhez vízzel dolgozták meg az agyagot, és a cséplésnél keletkező polyvával keverték össze. Vasvillára tették, két deszka közé dobálták és döngölővel verték, hogy jól összetapadjon. A régebbi eljárás mód a rakott fal volt, amely a következő módon készült: az agyagot az építkezés helyszínén dagasztották meg szalmával. Ez az anyag nem folyékony, hanem tömör, földnedves volt. Sűrű ágú villával előbb ledobták a földre, majd még egyszer felvették, hogy erős legyen a sár, és csak utána vágta rá a falnak. Előbb kb. 1 méter magasságig lapátolták fel, s amikor kész volt,

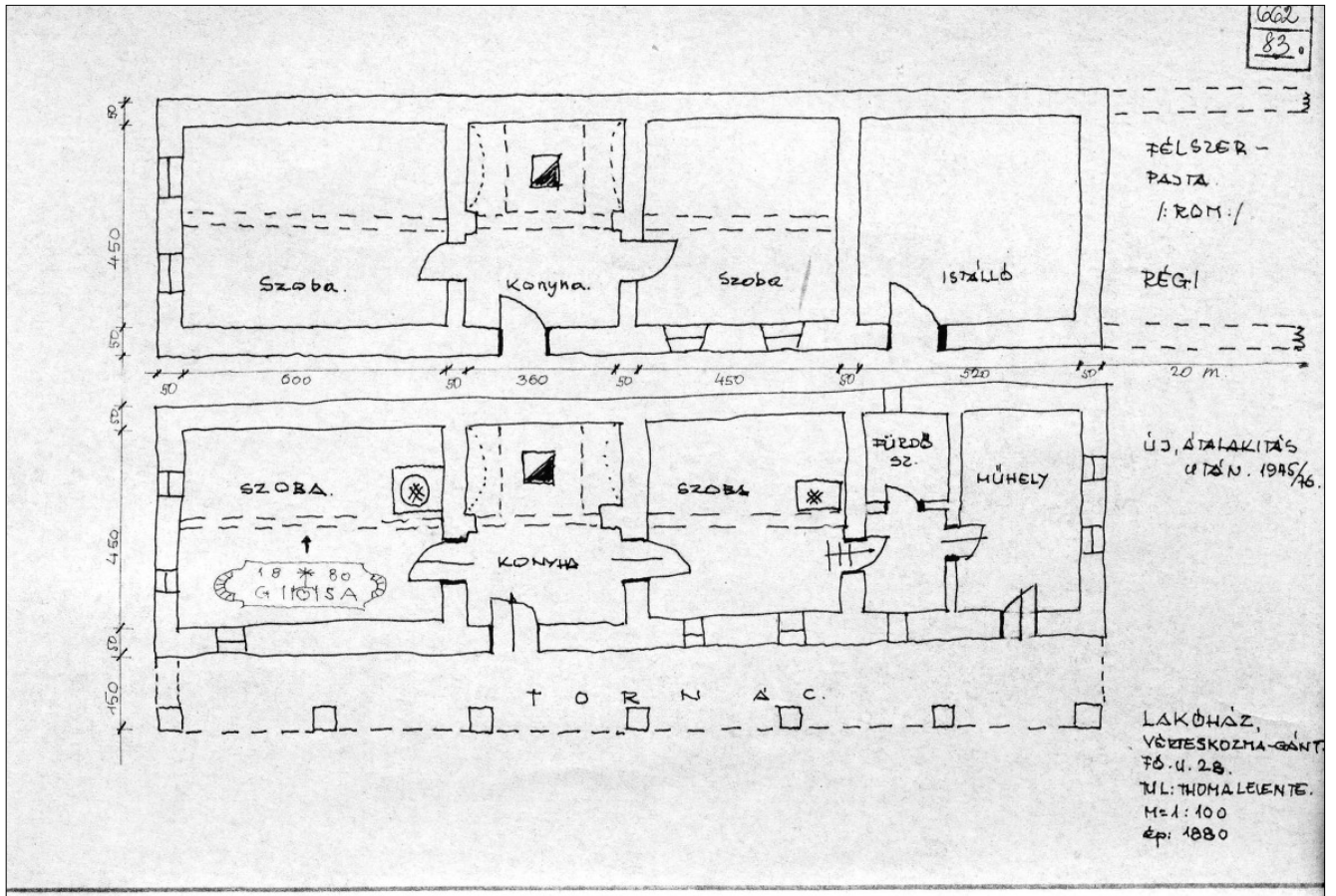
az oldalát ásóval lefaragták és folytatták a következő szinthez. Aki fönt állt, annak föladtak egy adagot, s egyszer ő is megfordította, úgy vágta rá a már meglévő falra. Aki rakta, ügyelni kellett, hogy ne legyen ferde, hanem nagyjából egyenes legyen a fal. Ezért oszlopokat vertek a földre, és kihúzták a készülő fal mellett egy madzagot, ahhoz igazították a műveletet, így biztosítva a függőlegességet. A nyílászárókat a munka végén fejszéssel vágta ki. Ezek a falak nagyon erősek lettek, a bontásuk is nehézkes volt. A rakott fal teljesen tömör volt, erősebbnek és melegbnek tartották, mint a vályogot.

A régi házakban nagyon sok követ is fölhasználtak, nemcsak a pincékhez, hanem az épület falaihoz is. Olyan ház is volt, aminek az alsó egyméteres szintje kőből épült, majd e fölött már sárfallal folytatták az építést. A nagyobb köveket az erdőből szedték össze, a szikladarabokat pedig nagykalapáccsal összetörték. A hegyoldalban épült házaknál a pincét nem a ház alá építették, hanem a hegyoldalba vajták. Arra is volt példa, hogy ahol két család lakott egy házban (hátsó két szoba és egy konyha, elől egy szoba és konyha), külön-külön pincéjük volt.

A szükséges vályogtéglát – amelyhez az anyag ingyen volt, nem kellett érte fizetni – a disznólegelön vetették. Aki tehette, cigányokat bízott meg a munkával, a szegényebb családok viszont maguk állították elő a téglákat. A férfiak feladata volt az alapanyag összekeverése, kidolgozása. A vályogtégla készítéséhez 2-3 méteres körben laza agyagot terítettek ki, amit előbb csákánnyal, majd kapával felverték. Amikor ezzel kész voltak, a csordakútról hozott vízzel, mezítláb dagasztották, illetve kapával is gyúrták. Közben polyvát keverték bele (a gabonakalászok toklásának csépléskor leváló törmelékét). Ez képezte a kötőanyagot, amit kapával dolgoztak bele a sárba. Amikor elkészültek, talicskával egy sima területre borították, ahol az asszonyok egy-egy adagot deszkából készített vályogvetőformába tettek belőle. Meggyúrták, elsimították, s a forma tetején lehúzták róla a fölösleget. Egy vödör víz állt mellettük, mert minden egyes darabnál be kellett mártani a formát, hogy könnyen kijöjjön belőle a téglák, melyet ezt követően egyesével kitétek a napra száradni. Néhány nap múlva oldalára állították valamennyit, hogy ott is jól megszáradjanak. Megszikkadásuk után gúla alakba, lyukacsos elrendezésben tornyozták fel, és további egy hétig hagyták száradni a téglákat. Naponta ötszáz–ezer darabot készítettek fejenként. A földfalak jól szigeteltek, nyáron hűs maradt a lakás, télen viszont – szemben a csak kőből készült házakkal – könnyű volt felfűteni. Vályogtéglát az 1950-es évek legvégéig használtak a házépítésekhez.

Égetett téglát kevesen használtak, mert azt csak a módosabbak tudták megfizetni. A jegyző, a bíró és a község háza is ebből épült. Az égetett téglát Csákvárról, Székesfehérvárról vették.

Még 1936-ban is élt az a szokás, miszerint a ház sarkába pénzerméket falaztak, hogy sose legyenek pénz nélkül.

A régi házakat rozsszalmából készült zsúptető és egyrétegű, kisméretű ablakok jellemezték. A szobák földesek voltak, csak a tehetősebbek engedhették meg, hogy a tisztaszobában deszkapadlót, a konyhában járólapot tegyenek le. A lejtős terepen a padlóvonalal követték a terep alakulását, ezért a helyiségek között gyakran lépcsőfokok is voltak. Az egyrétegű, ún. gerébtokos ablakokat (a gerébtok egyszerű fakezetet jelent – a szerk.) az 1930-as években váltották föl a korszerűbbek. Ezeket a kétrétegű, pallótokos ablakokat csak a módosabbak engedhették meg maguknak, akik a külső ablakszárnyra bizonyos esetekben zsalugátert is szereltek. A településen ismerték a fém ablaktáblákat is. A zsalukat zöldre festették, az ablakkeretek és az ajtók barna színűek voltak. Korábban a kisebb, négyszemes ablakok voltak jellemzőek, de ezeket később háttérbe szorították a hatszemesek. Függyöny nem volt mindenütt, részben a zsalu helyettesítette.

Mivel sok szalmafedeles ház volt, nagy veszélyt jelentett a tűz. Az idősök hallomásból úgy tudják, hogy háromszor is leégett a falu. Az egyik tűzvész 1896-98 körül volt, amikor a forrás környékén gyulladt ki egy épület. A gazdasszony este petróleumlámpával ment fel a padlásra, de eltört a lámpa cilindere és tüzet fogott a tető. Előbb az alsó házak felé terjedt a tűz a forrásig, majd megfordult a szél, és az egész utcát leégette.

Említettem, hogy (különösen a hegy alatti részen) a legtöbb helyen két-három család lakott egy udvarban. A szülők eredetileg maguknak és gyermekeik-

nek építették a házat, majd amikor valaki meghalt, másoknak adták el azt a részt. Ebből fakadóan néhol sok volt a zsörtölődés, mások viszont békeségben éltek. Egy-egy rész beosztása többnyire szoba-konyha-szoba volt. Gyakran azonban az egész család (akár hat-hét gyerek és a szülők) egyetlen szobában lakott. Vagy azért, mert nem volt pénzük a másik szoba befejezésére, vagy azért, hogy csak egy helyiséget kelljen fűteniük. A tisztaszoba csupán a módosabb családoknál fordult elő, de csak reprezentációs célokat szolgált, hétköznapiakon nem használták, nem aludt ott senki.

A cementcseréppel való fedés az 1930-as években még modernnek számított, erre és a palacsérépre elsősorban a gazdagoknak tellett. Régebben a rozsszalmából készült zsúptető volt az elterjedt, ám a II. világháború után gyorsan eltűnt, mert nagyon tűzveszélyes volt.

A padláson tárolták a füstölt húst, és ha nagymosás volt, télidőben a padláson kihúzott kötéllel szárították a ruhákat. Gyakori volt, hogy az udvarokban nem állt saját kút, hanem a távolibb forráshoz kellett elmenni minden egyes vödör vízért.

Az ágyakba legalulra szalmazsákot tettek: aratás után friss szalmával töltötték fel (a rozsszalma volt a legjobb, a leghosszabb szárú). Ha szalma nem volt, akkor az őszi kukoricafosztás után néhány nappal, a kiszáradt lehántott csuhéból válogatták ki a szép belső leveleket, és azzal tömtek tele a zsákokat. Ez utóbbi nagyon jól összetömörült, jobb volt, mint a szalma. Reggelente első lépésben egyik kézzel be-

nyúltak a zsákba, és felrázták a szalmát vagy csuhét, és csak ezután ágyazták be, mert különben nagyon összeüledett volna a töltelékanyag.

Tavasszal és ősszel került sor a nagytakarításra. Ha későn volt húsvét, akkor előbb, ha korán, akkor pünkösdöt megelőzően az asszonyok egy hétig nem mentek ki a földekre, hanem hétfőn ágyneműt mostak, kedden az egyik, szerdán a másik szobát meszelték, csütörtökön a konyhát, pénteken pedig a folyosó és az istálló következett. Ősszel búcsú előtt ugyanígy kimeszelték az egész házat, amiben az is közrejátszott, hogy az oltott mész fertőtlenített. Vályogház esetében, ha a ház falát lemosta az eső, törekkel és lótrágyával újratapasztották, majd amikor megszáradt, akkor meszelték be. Volt, hogy csak a felső rész lett fehér, és az alsó kb. félméteres részt kályhafestékekkel vagy korommal feketére meszelték.

A tűzhelylapot korommal tisztították – majd amikor lehetett kapni: vaspórral – smirgli (csiszolópapír, csiszolóvászon) segítségével. A timföld is szépen fényesítette a platnit. A kilincseket búcsú előtt szidollal (ammóniás fémtisztítóval) fényesítették. Ilyenkor a késeket is megtisztították a smirgllivel, hogy ne legyen rozsdás a vendégeknek.

A tűzifával nagyon takarékoskodtak, ezért napközben téglákat vagy tetőcserepeket raktak a tűzhely szélére, amik átvették a tűzhely melegét. Lefekvés előtt ezeket rongyba tekerték, majd az ágyba tették, hogy melegítsék a fekhelyet. A betegek ágyát is így tartották magasabb hőfokon. Ha lovaskocsival hosszabb útra mentek, a lábak alá szintén rongyba tekert, felforrósított téglát tettek, ami hideg időben órákig melegen tartotta az emberek lábát.

A lakószoba igen zsúfolt volt, hiszen sok embernek kellett benne elférnie. A XX. század első felében a hátsó hosszanti fal mentén egy-egy ágyat, az ablakok oldalán pedig még egyet helyeztek el. Jellemző volt az az ágytípus, amely alatt még egy kerek-

tolható betét is volt, amit napközben betoltak, hogy jobban elférjenek, de éjjelre kihúzták, és így az alsó részen is elfért egy-két gyerek. Házasságkötés után gyakori volt, hogy az ifjú pár az első bútordarabokat a szüleitől használtan kapta, vagy a rokonok adták össze, és csak később vettek új darabokat. Az 1949-ben férjhez ment *Pravetz* Józsefné stafírunkját (kelengyebútorát) például csákvári asztalos készítette el.

A dunántúli hagyományoknak megfelelően egykor a konyhában állt a kenyérsütésre is alkalmas tüzelőberendezés, amelyre – vagy ami mellé – az adatközlők emlékei szerint takaréktűzhelyet építettek. Ennek füstjét fém ajtóval ellátott sütőtornyon keresztül vezették a kéménybe. A sütő alatti részt szabadon hagyták, az így keletkezett fülkében a száradó tűzifát helyezték el. A tűzhely hátsó részén mindig volt egy fazék, amiben vizet melegítettek, hogy szükség esetén azonnal kéznél legyen. A konyha berendezését kiegészítette egy lekvár főzésére, paradicsom befőzésére, de disznóvágáskor abálásra is alkalmas katlan, melyet szintén zárt füstelvezetéssel láttak el.

A konyhai takaréktűzhely füstjét sűberrel (tőlózár) irányítva vagy a lepadlásolt szabadkémény alá vagy a szobai kályhába lehetett vezetni. A korábban az egész Dunántúlra jellemző szobai kályhás tüzelés kései emlékét sikerült elérni: egykor a szobai kályha kő- vagy vályogpadkára rakott zöld szemeskályha volt, melynek felső részét mindenképpen hengeressé alakították. A kémény alsó boltozatának közepén nagy (kb. 50x50) deszkával fedhető nyílás volt, ami fölé azokat a rudakat helyezték, amelyekre a füstölendő húsokat akasztották. A katlan füstjét kályhacső vezette a boltozat fölé. A XX. század első felében egyre több helyen szobai fűtőalkalmatosságként is városi mintára készült takaréktűzhely jelent meg (a sütő a takaréktűzhely lapja alatt helyezkedett el). A konyhát és szobát egyaránt fűtő cserépkályhák kimentek a divatból.

A konyhában többnyire olyan asztal állt, amelynek nagy fiókjában elért a kenyér. Körülötte hokedlikén (támla nélküli faszékeken) ültek, a sámlit (a faszámolyt) főleg a gyerekek használták. A múlt század első felében sok helyen megvoltak még a festett sarokpadok is. Porcelán tányérokkal csak a konyha falát díszítették, étkezéshez a csákvári fazekasoktól vásárolt keménycserep tányérokat használták. Tőlük vettek sok más háztartási eszközt is: a tésztaszűrő, az edények, de még az éjjeli edény is cserépből készült. Persze voltak egyedi tárgyak is. Egy háznál például két olyan váza állt az ablakban, amit a gazdasszony még Budapestről hozott haza, amikor ott szolgált, s a gazdái ki akarták dobni. Az egyik kávékiöntő lehetett, de letört a csőre, a másikat tájkép díszítette, de az is csorba volt.

Viselet

A klumpakészítés ideje a tél volt. Klumpát csak csomómentes hársfából készítettek, mert az puhafa volt, és a csomótól könnyen elrepedt volna a fa. A fát faragószeiken (úgynevezett Jankó-padon) munkálták meg, vonókéssel alakították ki a formáját, majd amerikanerrel (kézi fúró) lukakat készítettek körben a fejrésznel, hogy a bőrt odavarrhassák. Két susztertüvel varrták a felsőrészt, a bőrt előbb jól beáztatták, hogy jó puha legyen, majd egy kaptafát helyeztek el a klumpafára, ráhúzták a bőrt, a felső részt pedig rávarrták. A kenderfonalat előtte suszterszurokkal írték. Ez úgy nézett ki, mint egy gyufaskatulya, azon kellett végighúzni, megerősíteni s vízhatlanná tenni a fonalat. Különben a vízben, hóban menve hamar elrohadt volna a fonal, használhatatlanná téve a klumpát. A fatalpra két tüvel varrták rá körben a bőrt, egyikkel jobbról, másikkal balról. Amikor kész lett, kivették a kaptafát belőle, és már lehetett is használni. A cipőhöz hasonlóan a klumpát is bekenték bőrszírral vagy boksszal. Baranyában csak fából készült klumpát használtak, de a közeli Várgesztesen nem így készült a klumpa: nem varrták, hanem szegecselték. (Ugyancsak ráhúzták a bőrt a kaptafára, majd apró klumpaszegekkel rögzítették körben, és volt egy kis fémvédő a tetején, hogy jobban odaszorítsa.)

A férfi és női klumpa között némi különbség volt, mert a női sarkánál volt egy kis díszítés, a férfiakén viszont nem. Nagyon hasznos volt a klumpa használata, mert ha kint sár volt, a küszöbön könnyen letették, és harisnyában mentek be a lakásba. A

klumpa annyira elterjedt volt, hogy télen templomba, iskolába, sőt még bálba is abban jártak. Cipővel ugyanis csúszik az ember a jégen, a klumpával viszont lehetett figurázni, ez is előnyt jelentett.

A klumpához térdig érő vastag gyapjúharisnyát használtak, úgy nevezték, hogy *szekli*. Ot kötőtűvel kötötték, az alsó részét sima kötéssel, de a felső száran kb. 10 cm hosszan díszesen: általában egyszerűen, két sima, két fordított szem váltakozásával, ami bordás mintát adott ki. Sok helyen tartottak birkát, ezért gyapjúból készült, amit esténként rokkán fontak meg az asszonyok. Sokszor két-három asszony összejárt, egyik este az egyiknél, másik este a másiknál jöttek össze. Ott fonták a gyapjút, aztán fölttekerték a motollára, majd összekötötték, hogy ne hulljon szét. Megmosták, utána fölgombolyították és már lehetett is kötni belőle. *Pulóvereket, mellényeket, sálát, kesztyűt, sapkát* és nyári *pacskedlit* készítettek a gyerekeknek.

Az asszonyok nem használtak nagykabátot, mert nem volt divat. Helyette *berliner kendőt* hordtak, ami egy nagy, meleg kendő volt. Ezt háromszög alakban összehajtották, a mellükön keresztben tekerték meg és hátul összekötötték. A kezüket be tudták tenni melegedni, mint a muffba. Többféle volt: vékonyabb, vastagabb, durvább, posztószerű, de általában fekete volt. Karácsony és húsvét előtt egy kecskédi házaló bácsi járta a falut, az is gyakran hozott ilyet árulni.

Az asszonyok többféle *fejkendőt* hordtak. A felső kendő (*Kopftuch*) alatt volt egy, amit *Schopftuch*nak hívtak. Kicsit kikeményítették, úgy nézett ki, mint egy kis dobozka. Azért használták, mert formásan tartotta a haját, alakot adva a felső kendőnek. A felső kendő és a kötény színe az adott egyházi ünneptől függően más-más színű volt. A húsvét előtti második vasárnapon, a feketevasárnapon például mind a kettő fekete.

Játékok

A gyermekeknek bolti játékok helyett a környezükben talált természetes anyagokból készült játékszereket adtak. Amikor morzsolták a kukoricát, a kukoricacsutkából építettek számukra kis *házikót*, amihez csuhéból lehetett kiegészítőket készíteni. Az állatok által lerágott kukoricaszárból különböző játékokat készítettek, például szekeret, állatkákat. A csuhéból *babákat* és egyéb figurákat alakítottak ki. Somfaágból *új*, nádból pedig *nyilvessző* készült, aminek a végére ráhúztak egy darab bodzafát, mert különben olyan könnyű lett volna, hogy nem lehetett volna kilőni. Libatoll felhasználásával krumplipuskát, kenderkóc felhasználásával bodzapuskát lehetett készíteni. Tavasszal, amikor a vizesárokban folyt a hólé, akkor két faágból és nádszálakból *vízimalmot* építettek a gyerekek.

Az áprilisi cserebogarak idején a gyerekek a réten *szaladgáltak*, gyűjtötték össze, aztán vitték a tyúkoknak, mert attól jól tojtak. A *bújócskázáshoz* – különösen cséplés után – a szalmakazlakban lehetett könnyen rejtekhelyet kialakítani.

A *renn-bojling* is a szabad ég alatt zajlott. A játék neve a *renn* (futás) és a *bojling* (labda) szavakból származik. Bottal ütötték ki a labdát, hasonlóan az Amerikában népszerű baseball játékhoz. Az egyik gyerek feldobta a labdát, a másiknak a bottal el kellett találnia és jó messzire elütnie. Ha eltalálta, az a csapat ment tovább. Közben az ellenfélnek meg kellett fogni a labdát és eltalálni. Ha sikerült, cserélt a két csapat, tehát, amelyik eddig a labdát üttötte, az lett a labdafogó. Fiúk játszották. A pontos szabályok már nem ismeretesek.

A *pilinke* is két (két vagy négy fős) csapat mérkőzése volt. A bot végét megfaragták. Egy mindkét végén meghegyezett 2-3 cm átmérőjű keményfa darabot kellett bot segítségével újra és újra minél messzebb pöckölni. Megszámolták, hogy hány lépésre sikerült elütni, és előre meghatározták, hogy hányadik lépésszámig játsszák (pl. 1000). Amelyik csapat előbb elérte, az győzött. Az első ütés egy kis mélyedésből, lyukból történt.

A *számháború*ást lányok, fiúk vegyesen játszották, a *focizás* azonban többnyire a fiúkra maradt. Ehhez sem volt mindig rendes labdájuk a gyerekeknek. Rossz harisnyaszárat tölthettek meg rongyokkal (*rongylabda*).

A már említett *krumplipuska* úgy készült, hogy egy nagyobb libatollnak levágták mindkét végét, a belsejét kifújták, s a tollat leszeletelt krumpliból nyomták, s így egy darabka bent maradt az elején. Ekkor a másik végét is belenyomták, s abban is maradt egy kis krumpli. Fából készült tolokával kellett nyomni az egyik oldalán. Bent összetolult a levegő, és amikor már nem bírta tovább, a túlsó végén kilőtte a krumplit. A másik fele bent maradt, lehetett tovább folytatni a játékot.

A *kenderkóc puska* (*bodzapuska*) ugyanezen az elven működött. Főleg tavasszal készült. A bodzá-

ból levágtak kb. 25-30 cm-es ágdarabot (arra kellett ügyelni, hogy ne legyen csomó a végén). A belét kinyomták és kenderkócot raktak bele (egy kicsit megrágták, mert akkor nem engedte át a levegőt). A két végén dugót tettek be. A fa tolokával azt is össze lehetett nyomni, és nagyot szólt, amikor elvitte a „golyót”.

A lányok legtöbbször valamilyen labdajátékot játszottak. A *faljátéknál* a labdát a falnak dobták, egyszer simán, máskor ököllel, mindig nagyobb számban más-más figurát. Az első hetet például hátulról a vállon át dobták, a nyolcadikat homlokkal juttatták a falra. Ez egészen a tizedikig ment. A fiúknál kedvelt játék volt még a labda *fejelése*.

Gyakran *kártyáztak* az emberek magyar kártyával. A háború utáni szegény időben előfordult, hogy csak lerajzolták az eredeti kártyáról a lapokat, és azzal játszottak, vagy csak ráírták a lapokra, hogy melyik mi.

Nagyon népszerű játék volt a *malmozás*, amit kukorica- vagy babszemmel, esetleg gombokkal játszottak. Az alapot papírlapra rajzolták föl.

Papírhajtogatással papírforgót, hajót, csákót, sótarót készítettek. Ez utóbbinál az egyik oldalt pirosra, a másik oldalt kékre színezték, lehetett választani, hogy merre nyissák: ha a piros jött ki, akkor a pokolba jut, ha a kék, akkor a mennyországba jut az illető.

A *snúrozás* is ismert szórakozás volt (snúr=zsínór). Egy egyenes vonalat húztak a földre, majd attól több méterre állva fémpénzeket dobtak a vonal felé. Amikor egy-egy menetet abbahagytak, az, akinek az érmeje legközelebb esett a vonalhoz, feldobta a levegőbe az összes pénzt, és ami a leesett pénzdarabok közül az írással volt felfelé, azt megtarthatta. Ez volt az ő nyeresége. Utána a maradék pénzzel a második legjobb dobó tehette meg ugyanezt, majd ennek a pénznek a maradékával sorban a többi játékos. Ez az osztozkodás addig tartott, amíg el nem fogyott a pénz.

Az ügyesebbek spulniból (a cérnák egykori farsójából) is tudtak játékot készíteni. A spulni két palástját befarigcsálták fogaskerek formájúra. Rossz biciklibelső gumiból rövid bot felhasználásával kis „felhúzó” szerkezetet készítettek, amely szép lassan akár egy méternyi távolságra is elgurult. *Mobil játékként* ez akkoriban ritkaságnak számított és nagy népszerűségnek örvendett.

A *sípkészítés* ideje kora tavasszal volt, amikor a fiatal fahajtások még bő lében voltak, és így könnyen lehetett a héjat leválasztani. A legalkalmasabbnak a fűzfa és a kőrisfa bizonyult. Télen a *hógolyózás* és a jégen *csúszkálás* volt a leggyakoribb játék. Igazi síléc a szegényebb gyerekeknek nem volt, hanem régi hordódongát alakítottak át, azzal folyt a *síelés*. Némelyik elég jóra sikerült, meredekebb domboldalról is szépen lehetett vele lecsúszni. Nagyon kevés gyerekeknek adatott meg, hogy szülei gyári készítésű fa- vagy vasszánkót vegyenek neki, a *szánkózást* így többségük számára a saját kezűleg barkácsolt játékszerek tették lehetővé.